

SZEMLE

LANTÓDI JÓZSEF:

A HADTUDOMÁNYI KUTATÁSRÓL

(Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1972., 266 p.)

A korunkban végbemenő tudományos-technikai forradalom alapvető változásokat idézett elő a hadügy egész területén. A fegyveres küzdelem megvívásának új, minden eddiginél hatalmasabb erejű eszközei teremődtek meg, amelyek megváltoztatták a hadviselés feltételeit és körülményeit. Ezek az alapvető, forradalmi változások természetesen kihatottak a hadtudományra. Mégpedig nem csupán oly módon, hogy számos új feladatot állítottak eléje, hanem azzal is, hogy parancsolóan követelték a hadtudományi kutatómunka jelentős mérvű kiszélesítését. Ez a követelmény mindenben érvényes néphadseregünkre is. A követelmény felismerése abban tükröződik, hogy míg korábban viszonylag kevesen és esetlegesen foglalkoztak nálunk a hadtudomány valamely területének művelésével, néhány éve már tábornokaink és tisztjeink számottevő része végez tudományos kutatómunkát tervszerűen, központi irányítás mellett. Napjainkban pedig a tudományszervező és irányító tevékenység a parancsnoki munka elengedhetetlenül fontos részét képezi.

A hadtudományi kutatás kiszélesedése, a megnövekedett feladatok — és a jelentős számú új erő bekapcsolódása a tudományos munkába — szükségessé tették egy olyan kézikönyv jellegű mű elkészítését, amely összegyűjti és elemzi a tudomány művelésének eddig felhalmozódott tapasztalatait, összefoglalja a leglényegesebb tudnivalókat a kezdő kutatók, valamint a tudományos munkát szervező, irányító parancsno-

kok számára. E kettős igény kielégítése fontos és hálás, de egyáltalán nem könnyű feladat. Az erre vállalkozóknak további kutatásra ösztönző módon kell feltárniuk a hadtudomány legfontosabb elvi-elméleti és módszertani problémáit; előremutatónan kell megfogalmazniuk a kutatás-szervező és irányító tevékenységgel szemben támasztott, egyre fokozódó követelményeket.

A mű tanulmányozása arról győz meg bennünket, hogy Lantódi József vezérőrnagy és szerzőtársai alapvetően jól, színvonalasan oldották meg a vállalt feladatot. Összefogottan, problémafelvető módon, jó stílussal ismertetik a hadtudományi kutatás alapkérdéseit, módszereit, helyzetét és felvázolják a hadtudomány fejlődésének tendenciáit.

Könyvük nyolc fejezetből áll. E fejezetek sorrendben a hadtudomány általános kérdéseit; a hadtudományi kutatómunka mint probléma-megoldás; a hadtudományi kutatás általános módszerei; a hadtudományi kutatás szervezése, irányítása és bázisa; a hadtudományi tájékoztatás rendszere és bázisa; a munkamegosztás és együttműködés; a tudományos minősítés; a tudomány szabadsága a hadtudományi kutatómunkában című témaköröket foglalják magukban.

Már e pusztá felsorolásból is kitűnik, hogy a szerzők a komplexitás igényével közeledtek e nehéz feladathoz, és átfogták annak valamennyi lényeges területét. Vállalkozásuk már ezért is megkülönböztetett figyelmet érdemel.

A hadtudomány általános kérdéseit tárgyaló fejezetben a szerzők a többi

között ismertetik a hadtudomány struktúráját, felsorolják azokat a területeket, amelyekben nálunk kutatás folyik. Ezek a tudományterületek: a hadtudomány általános elmélete; a hadművészet elmélete, ezen belül a hadászat; a hadműveleti művészet és harcászat; a katonai rendszerelmélet; a katonai vezetéselmélet; a katonai kiképzés (oktatás, nevelés) elmélete; a hadtörténelem; a katonaföldrajz; a hadigazdaság; és a haditechnika.

E felosztás kapcsán a szerzők néhány ellentétes véleményre is kitérnek, utalva azokra a vitákra, amelyek a hadtudomány tárgyáról napjainkban is folynak. Némelyek a hadtudomány struktúráját leszűkítik a hadtudomány általános elméletére és a hadművészet elméletére. Véleményüket arra alapozzák, hogy csupán ez a két tudományterület oldja meg a feladatát más tudományágazatoktól viszonylag függetlenül. Nézeteikkel szemben a szerzők által közölt felosztást helyesebbnek, megalapozottabbnak tartom. Úgy vélem, hogy a hadtudomány struktúrájának többi összetevőjére is, tagadhatatlan határterület jellegük ellenére és mellett, alapvetően a hadtudományi szemlélet a jellemző. Márpedig ennél fogva ezeket hiba lenne kirekeszteni a hadtudományi ágazat tudományterületei közül.

Ez azonban — véleményem szerint — nem jelenti azt, hogy a hadtudomány struktúrájának jelenleg érvényes felosztása nem rejt magában bizonyos problémákat. Magam is azt gondolom, hogy a hadászatnak a hadművészet elmélete keretébe történő besorolása egyfajta beszűkítést jelent; emellett nem érzem indokoltnak a hadműveleti művészet és a harcászat összevonását sem. A hadművészet elmélete ugyanis lényegét tekintve csupán egy gyűjtő fogalom. Tartalmának, a különböző méretű haditevékenységek jellegének és módjainak tanulmányozása nem egységesen és önmagában, hanem önálló, egymással összefüggő területeken történik. A hadművészet elmélete nem más mint a hadászat, a hadműveleti művészet és harcászat elméletének összege. Hadművészet elméletéről tehát csakis e három alkotórész, terület együtteseként beszélhetünk.

Ebből következően a hadtudomány struktúrájának meghatározásakor a jelenlegi felosztásnál célszerűbbnek lá-

tom a hadászat, a hadműveleti művészet és a harcászat önálló kutatási területeként való kezelését. Véleményem szerint ezt a felfogást erősítik a hadászat helyének meghatározása körül kibontakozott vita tanulságai is. A tapasztalatok ugyanis mindinkább arra utalnak, hogy a hadügy egész területén végbement forradalmi változások a korábbihoz képest valóban jelentősen megnövelték a hadászat szerepét, oly annyira, hogy az napjainkban már teljesen az egész hadtudomány meghatározó összetevőjének tekinthető, és hatása kézzelfoghatóan érvényesül e tudományágazat valamennyi területén.

A szerzők a továbbiakban arra is utalnak, hogy többek véleménye szerint a „katonai rendszerelmélet”, mint tudományterület elnevezés nem fedi, illetve nem fejezi ki pontosan annak tartalmát. Ezt a véleményt jogosnak és figyelemre méltónak tartom. Magam is azt vallom, hogy a „katonai szervezés és igazgatás elmélete” elnevezés megfelelőbb, a tartalmat jobban kifejező lenne.

A hadtudomány osztályjellege kapcsán a könyvben kiemelten esik szó a szocialista hadtudomány ideológiai funkciójáról és internacionalizmusáról. Mindkettő meglétével természetes tisztaban vagyok és tárgyalásukkal is teljes mértékben egyetértek. A megfogalmazás azonban félreértésre adhat alkalmat, mivel a burzsoá hadtudomány szintén a társadalomtudomány egyik ágazata, meghatározott ideológiai funkciót tölt be. Köztudott, hogy a burzsoá katonai teoretikusok nézetei és művei a lélektani hadviselésnek is egyáltalán nem lebecsülhető eszközei. S arról sem feledkezhetünk meg, hogy az imperialista katonai szövetségi rendszerek mindinkább nemzetközivé teszik a burzsoá hadtudomány — amerikai teoretikusok által kidolgozott — alapvető tételeit.

A hadtudomány és a politika viszonyát tárgyalva a szerzők megállapítják, hogy a háborúra való felkészüléssel és a fegyveres erőkkal kapcsolatos kérdések az ún. honvédelmi politikában összegeződnek. Úgy vélem, a honvédelmi politika azonos az állam katonapolitikájával, és attól nem tágabb fogalom; az utóbbi nem része az előbbinek. Ilyen megkülönböztetés a nemzetközi hadtudományi irodalomban — néhány magyar kutató véleményén kívül —

ismereteim szerint nem található. A különbségtétel, illetve a két fogalom alárendeltségének feltételezése teljesen szükségtelennek látszik. A honvédelmi politika elnevezés használatának természetesen lehet létjogosultsága, abban az esetben, ha azt a lényeges különbséget akarjuk ily módon is érzékeltetni, amely a szocialista és a kapitalista államok katonapolitikája között, tartalmában és céljában ténylegesen fennáll.

Az eddigiekben csupán az első fejezet anyagából érintettem néhány olyan kérdést, amely meggyőzően bizonyítja, hogy a szerzői kollektíva értékes munkája eredményesen fogja betölteni gondolatébresztő, további vitákra serkentő, újabb kutatásokra ösztönző szerepét. Gondolataim megfogalmazásával — a szerzők szándékának megfelelően — magam is azt kívánom csupán jelezni, hogy számos probléma tisztázása és végső megoldása még további kutatást, elméleti munkát igényel.

A többi fejezet mondanivalója a hadtudományi kutatás elvi, módszertani, szervezési és irányítási oldalaival ismerteti meg az olvasót. A munkának ezek a részei, a hadtudományi tájékoztatás rendszerének és bázisának ismeretével együtt, nélkülözhetetlen segítséget, hasznos útmutatást és megbízható eligazítást adnak a kutatóknak és

a tudományos munka szervezéséért-irányításáért felelős parancsnokoknak egyaránt.

A könyv jellege és betöltendő funkciója elkerülhetetlenné tette, hogy a szerzők olyan kérdésekre is kitérjenek, amelyek köztudott alapigazságok, általánosan ismert kötelező etikai normák a tudományok művelői számára, és általánosan gyakorlatként érvényesülnek a kutató és szervező-irányító munkában. Mindezt nem azért említtem, mintha hibának tekinteném a közismert dolgok tárgyalását a szerzők részéről. Ezek egyáltalán nem rontják a munka vitathatatlan értékeit. Megjegyzésem egyik jelzése csupán azoknak a nehézségeknek és buktatóknak, amelyekkel egy ilyen jellegű első kísérlet során az alkotóknak elkerülhetetlenül meg kell küzdeniük.

Mindent egybevetve megállapítható, hogy a szerzői kollektíva eredményes úttörő jellegű, hézagpótló munkát végzett. Könyvükben átfogó módon sikerült bemutatniuk a hadtudományi kutatás irányítói és végrehajtói oldalának leglényegesebb ismérveit. A mű hasznossága minden bizonnyal jól lemérhető lesz a Magyar Néphadseregben folyó tudományos munka kiszélesítésében és újabb eredményeiben.

Tóth Sándor

FARKAS MÁRTON:

KATONAI ÖSSZEOMLÁS ÉS FORRADALOM

(Budapest, Akadémiai Kiadó, 1969., 428 p.)

1918 őszén egy birodalom esett alkotó részeire, egy dinasztia távozott Európa történelmi színteréről. Népek, köztük eddig évszázadokig elnyomott nemzetek indultak el az önállóság útján, de távolról sem problémamentesen fejlődés útján.

1918 Közép-Európa népeinek a törökök kiűzését követően méltán a legjelentősebb sorsfordulója. Értékelése a történelemtudományban a mai napig éles ellentétet vált ki a legitimista, a különböző árnyalatú és egymással

heves vitában álló burzsoá nacionalista, sovinszta aramlatok között. A burzsoá—földesúri társadalom szellemi, érzelmi öröksége, az egymástól eltérő belpolitikai viszonyok s a megismerési folyamat nehézségei egyaránt gátolták és a mai napig akadályozzák a szocialista országok marxista—leninista igényű történetírását is abban, hogy elegendő, a múlt dezorientáló szenvedélyeitől mentes értékelését adja az Osztrák—Magyar Monarchia felbomlásának. Hogy ilyen komplex, tudományos és